

Wat overblijft

Van Lieneke Dijkzeul verscheen eveneens bij uitgeverij Anthos

De stille zonde

Koude lente

De geur van regen

Verloren zoon

Lieneke Dijkzeul

Wat overblijft

Anthos|Amsterdam

ISBN 978 90 414 2158 6

© 2012 Lieneke Dijkzeul

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie Hywel Jones / Stone / Getty Images

Foto auteur Tessa Posthuma de Boer

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voor Bull

I

In zijn roerloosheid leek hij gekrompen, of misschien was het de houding die maakte dat zijn schouders minder breed schenen, zijn benen korter en zelfs zijn handen kleiner. Hij lag op zijn rug, zijn hoofd ongemakkelijk tegen een aanrechtkastje. Kin op de borst, de rechterhand op zijn maag, de linkerarm netjes naast zijn zij. De benen in de krijtstreepbroek leken ontspannen gestrekt, het licht van de plafondlamp maakte een fijn waas van stof zichtbaar op de glimmende bruine schoenen. Op het lichtblauwe overhemd zat een enorme, helderrode vlek. Hoewel misschien niet eens zo groot, als je bedacht dat onder de vlek de oorzaak van zijn dood schuilging.

Zelf had ze zich ook al minutenlang niet verroerd, alsof hij – in een merkwaardig soort verbondenheid – zijn stilte op haar had overgedragen. Het verschil was dat haar borstkas op en neer ging, terwijl de zijne niet bewoog. Een tweede verschil was dat haar hersens begonnen te werken, haar vertelden dat ze de stilte moest doorbreken. Haar ademhaling had daarbij geholpen; grote teugen zuurstof die ze nu weer kon binnenhalen. Die ademhaling was het enige geluid in de kleine keuken, in het hele huis, waarin de dingen leken te wachten op wat er komen zou.

Ook van buiten kwam geen gerucht. De wind die 's middags nog het dode blad van bomen en struiken ritselend voor zich uit had gejaagd, was gaan liggen. Hij had de spanten doen kraken

en de dakpannen rammelen, en zo het huis tot leven gebracht. Nu stond het zwijgend en vijandig om haar heen.

Er was niemand die haar kon helpen bij wat er moest gebeuren. Het was zoveel dat ze nauwelijks wist waar te beginnen.

De koelkast sloeg aan. Een diepe brom, overgaand in een regelmatig gezoem. De koelkast functioneerde, net zoals zij dat zou moeten doen. Begin, vertelde haar geest haar. Begin met het belangrijkste, dan volgt de rest vanzelf.

Hij moest weg. Dat had ze direct geweten. En omdat hij weg moest, zou ze hem moeten aanraken.

Ze bukte zich, aarzelde nog, greep toen met beide handen zijn rechterpols. Nooit eerder had ze een dode aangeraakt. Zelfs niet haar grootmoeder, terwijl dat kleine, verschrompelde lichaam haar toch zo dierbaar was geweest. Maar zijn huid voelde warm, het polsgewricht sterk en stevig. Wat had ze dan gedacht? Hij was tien minuten dood. Of twintig. Of dertig. Ze wist het niet. De tijd vloog als er afleiding genoeg was.

De hysterie brak bijna door de dunne laag zelfbeheersing, en ze beet haar kiezen op elkaar. Blijf kalm, doe wat je moet doen.

Ze trok.

Alleen al het gewicht van zijn arm was verrassend, een waarschuwing voor wat nog zou volgen. Ze zette zich schrap en trok harder. Hij verschoof net voldoende om zijn hoofd met een dofte smak op de tegelvloer te laten vallen, en onmiddellijk liet ze los. Zijn arm viel neer, zijn trouwring tikte op de tegels.

O god, ze kon dit niet. Ze sloeg haar armen om zich heen alsof die haar konden troosten, en was niet in staat haar blik los te maken van zijn gezicht. Door de klap was zijn linkeroog halfdicht gezakt, wat zijn blik iets loerends gaf. Hij bekeek haar met achterdocht. En gelijk had hij. Ze maakte een geluid dat het midden hield tussen een snik en een lach, bukte weer, greep opnieuw de rechterpols.

Na wat een lange tijd leek had ze hem zodanig gedraaid dat zijn hoofd in de richting van de buitendeur lag. Nu kon ze over hem heen gaan staan, een voet links, een voet rechts van hem, zodat ze beide polsen zou kunnen pakken. Hijgend schatte ze de afstand tussen hoofd en deur. Minstens drie meter.

Het zou haar niet lukken. Hij was meer dan een meter tachtig lang, woog zo'n vijftenzeventig kilo. Dood gewicht. Het was onmogelijk hem naar buiten te slepen, zelfs over deze gladde tegelvloer, maar ook al zou ze daarin slagen, dan wachtte buiten het klinkerpad. Kleine, zanderige steentjes tot waar zijn auto stond.

Ze ging zitten op de kruk voor het aanrecht. Een krijtstreep-been lag in de weg, en in plotselinge woede trapte ze ertegen. Het been verschoof, en heel even kwam de gedachte op dat... Maar ze kon hem toch moeilijk naar buiten trappen. Eruit schoppen. Ze steunde haar armen op het koude graniet en legde haar hoofd erop, rook haar bezwete oksels, voelde de trui aan haar rug plakken.

Nadenken. Nadenken. Mensen transporteerden zware dingen. Koelkasten. Wasmachines. Drogers. Dat deden ze met een steekkarretje. Ze had geen steekkarretje. Wat ze wél had was een bok. De bok stond in de garage naast het huis. Ze herhaalde het stilzwijgend, omdat ze de opluchting wilde vasthouden, zichzelf ervan wilde overtuigen dat er voor elk probleem een oplossing bestond. De bok had vier wielen en was ongeveer een meter lang – een echte kar, en veel beter dan een steekkarretje. Maar ze zou meer dan tachtig centimeter overhouden.

Het was een hopeloze onderneming, want zelfs als ze in staat zou zijn hem op de bok te leggen en naar de auto te rijden, wat dan? Ze zou hem niet ín de auto kunnen tillen, laat staan hem met auto en al in de rivier laten verdwijnen. Maar hij moest naar buiten, al was haar niet meer duidelijk waarom. Concentreer je! Het had ermee te maken dat er geen sporen mochten achterblijven, noch in noch bij het huisje. Het moest eruitzien alsof het al

langere tijd niet was gebruikt. Geen sporen.

Als hij eenmaal buiten was, zou ze het in elk geval binnen in orde kunnen maken. Aan alles zou ze denken, en het zou niets zijn vergeleken met wat haar nu te wachten stond.

Ze gleed van de kruk en liep om het lichaam heen zonder eraan te kijken, al zag ze in de periferie van haar blikveld dat het colbert omhoog was geschoven als gevolg van het verslepen, en dat de rode vlek op het overhemd niet meer groter was geworden. Doden bloeden niet.

Hij maakte een slordige indruk nu; zijn das scheef, te veel overhemdmanchet zichtbaar van onder de mouwen van het jasje. Een man in de kroeg, het gezicht rood aangelopen na te snelle borrels. 'Doe mij er nog een!' Hoewel zijn gezicht niet langer rood was, maar vervaald naar een kleur die ze niet zou kunnen benoemen.

Ze deed de buitendeur open, stapte het donker in, huiverend in de koude avondlucht, ging rechtsaf naar de zijkant van het huis. Met het licht van de buitenlamp in haar rug liep ze om haar auto heen, maakte de garagedeur open en tuurde naar binnen. Geen licht maken hier; de garage was zichtbaar vanaf de weg.

De bok stond rechtop tegen een zijwand. Ertegenaan leunde de grasmaaier. Niet vergeten de bok terug te zetten. Niet vergeten de grasmaaier terug te zetten. Moesten de wielen van de bok worden schoongeveegd? Vast niet. Waarom wist ze zulke dingen niet? Omdat ze nooit eerder op deze manier had hoeven denken. God, wat was er veel om te onthouden. Maar ze had een begin gemaakt, en tot zover had ze het goed gedaan. Er was geen andere manier. En er was geen weg terug.

Ze verplaatste de maaier, greep de bok, trok hem naar buiten en liet hem vallen op zijn vier wielen. Toen zag ze de handgreep aan een van de korte zijden, ze pakte hem, reed de kar op twee wielen over het pad tot voor de keukendeur, zette hem neer en wilde naar binnen gaan. Herinnerde zich dat ze h m niet naar buiten kon brengen.

Denk na. De kar moest naar hem, niet omgekeerd. Mohammed en de berg.

Ze sjoerde de bok over de drempel en sloot de deur. In het heldere licht leek het een uitermate primitief transportmiddel. Vlekken en krassen van onbekende herkomst op het dof geworden metalen draagvlak, spinrag aan de wielen. Een vergeten voorwerp.

Opnieuw pakte ze de polsen. Het was minder erg dan de eerste keer, omdat de huid minder levend voelde. Kouder. Al moest dat verbeelding zijn. Of misschien kwam het omdat hij op de kille vloer lag. Nu niet meer denken. Straks pas, als het weer nodig was. Brein aan, brein uit. Nu moest ze hem beschouwen als een *ding*. Een ding dat in de weg lag.

Het was onbegonnen werk. Het duurde kostbare minuten voor ze bereid was dat toe te geven. Onbegonnen werk, terwijl haar spijkerbroek inmiddels aan haar dijen kleefde, de bandjes van haar bh in haar schouders striemden onder de bezwete trui. Hij was te groot. Groot en lomp en onhandig zwaar. Een amorfe massa. Hoe konden mensen dit werk doen? Worstelen met een dode. Afleggen – de verzamelnaam voor een serie afschuwelijke handelingen. Zij kon het niet. Ze wilde het niet. Tranen kwamen op, haar neus liep vol, en ze hurkte, met haar rug tegen een aanrechtkastje, veegde haar neus af aan haar mouw, staarde naar de glanzende tegels.

Er was geen alternatief. Het was de vermoeidheid die maakte dat ze wilde opgeven. De bok was te klein voor een lichaam, maar groot genoeg voor een romp. Misschien was ze verkeerd begonnen, zou het gemakkelijker zijn om zijn benen op te tillen in plaats van de schouders. Bovendien moest ze voorkomen dat de bok weggleed.

Ze stond op en duwde de kar tussen hem en de muur. Er was precies genoeg ruimte. Waarom had ze daar niet eerder aan ge-

dacht? Omdat de paniek nog schuilde in een uithoek van haar geest, naast de doodsangst. Omdat haar keel nog altijd pijnlijk was en ze moeite had met slikken.

Ruw pakte ze zijn enkels, sjarde zijn benen omhoog, gebruikte haar knie om ze de goede kant op te buigen. Een ding, een ding.

Zijn benen landden met een klap op het draagvlak, en de woede bracht haar nieuw inzicht. Ze liep om naar de smalle zijde, tilde de benen opnieuw op, klauwde haar nagels in de beschaafde donkergrijze sokken. *Trok. Trok. Trok.*

Het was niets minder dan een wonder. Hoewel de bok mee-geleed, zorgde het gladde metalen draagvlak ervoor dat de benen centimeter voor centimeter werden gevolgd door de billen. Ten slotte kon ze niet verder, stond met haar rug tegen de muur. Moest de benen bijna verticaal tillen, de rand van de bok pijnlijk snijdend in haar enkels. Maar de romp volgde. Volgde terwijl de gebogen knieën zich ter hoogte van haar oren bevonden en ze verbeteren sjarde aan de broek, haar handen veel te klein om de dijen te omvatten. Ze liet de broek los en worstelde zich tussen de benen vandaan.

Hij lag nu tot zijn middel op het draagvlak, de knieën steunend tegen de muur, de rechterarm geklemd tussen dwarsmuur en bok, de linker op de vloer, haaks op het lichaam. Ze keek naar hem, wachtend tot haar ademhaling regelmatig werd en haar hartslag bedaarde. Hij bood een verschrikkelijke aanblik. Het hoofd gedraaid in een vreemde hoek, de mond halfopen, de ogen met sardonische glinstering op haar gericht, zijn jasje verformfaaid en smoezelig. Hij zag eruit alsof hij had gevochten. Des te beter.

In de stilte hoorde ze de tik waarmee de klok versprong naar een volgend uur. Dwaas genoeg keek ze op haar horloge in plaats van naar de klok. Negen uur. Het moest kloppen. Ze had staan

koken toen hij binnenkwam. De salade al aangemaakt, het vlees gekruid. Niet aan denken. En de tijd deed er niet toe. Doorzetten nu.

Ze schoof een hand onder zijn schouders, de andere in zijn nek, gebruikte ook een voet om hem op te tillen, knielde toen dat niet lukte. Haar warme adem over zijn gezicht, de geur van zijn aftershave, de stoppels van zijn middagbaard, de haartjes in zijn neus. Walgelijk. Maar ze kon het.

Ze kon het niet. Eindelijk lag hij op de bok, althans zijn romp. Niet zijn hoofd, niet zijn armen en benen. De bok stond nu voor de drempel van de keukendeur, en ze kreeg hem er niet overheen. Als ze aan *hem* trok, schoof hij eraf, vanwege de gladde ondergrond waarmee ze zo blij was geweest. Duwde ze tussen zijn benen door de bok, dan sloeg zijn hoofd, dat hoofd dat achterover hing en loodzwaar was, veel zwaarder dan hoofden verondersteld werden te zijn, tegen de drempel. En niet alleen zijn hoofd, ook de schouders hingen neer.

Ze liet de koude nachtlucht op zich inwerken, keek door de geopende deur naar buiten. In geen van de andere huizen brandde licht.

Ze had iets gezien. Toen ze de bok uit de garage haalde, had ze iets gezien. Iets wat van nut zou kunnen zijn. Wat was het?

Touw.

Een bol touw aan een spijker. Met touw zou ze zijn armen en benen bij elkaar kunnen binden, zodat het hele gewicht boven de bok kwam te rusten. Ze was niet dom. Ze was slim, had voor alles een oplossing.

Ze stapte over hem heen naar buiten, schuifelde naar de garage en lichtte de bol touw van de spijker. Vezelig touw, waaraan een vage teerlucht hing. Op weg terug tuurde ze omhoog, waar tussen wolkenflarden geruststellend de sterren stonden waar ze al miljarden jaren hadden gestaan.

Ze legde zijn handen op zijn buik, bond zijn polsen zo strak mogelijk bij elkaar, maakte een lus rond zijn enkels, ging achter zijn hoofd staan en hing met haar volle gewicht aan het touw. Langzaam kwamen zijn benen omhoog. Ook zijn rug kromde zich, alsof hij van plan was overeind te komen. Zijn hoofd rolde heen en weer langs de rand van de bok.

Een nieuwe fout, die ze pas zag toen ze de bol touw door de open handgreep probeerde te wurmen. De bol was te dik. Ze had eerst de benodigde lengte moeten afmeten en die afknippen. Maar hoe kon je weten wat de juiste touwlengte was als je nooit eerder iemand als een rollade had gebonden?

Voorzichtig liet ze het touw vieren. De benen gingen naar beneden, het hoofd kwam tot rust. Met handen die trilden van vermoeidheid rommelde ze in een lade, vond de keukenschaar, knipte het touw door, borg de schaar weer op. Niet uitrusten nu, uitrusten kwam later. Ze wikkelde het uiteinde van het touw een paar maal om haar hand en begon weer te trekken.

De eerste paar meter helde het pad enigszins, keurig afwaterend naar de tuin, en zodra de bok met alle vier de wielen op de klinkers stond, begon hij te rijden, reed van haar weg als werd hij bestuurd. Ze hield hem tegen en kortte het touw in, corrigeerde toen hij door een ongelijk liggende klinker van koers dreigde te veranderen.

Het pad werd vlak, de wielen kwamen tot stilstand, en ze draaide zich om en begon te trekken. Het was alsof ze een slee voorttrok. De kou versterkte dat idee, evenals haar adem die in wolkjes voor haar uit dampte. Alleen zat op deze slee geen juichend kind, en onder haar schoenen knisperde geen sneeuw.

Ze stopte voor de motorkap van zijn auto, die hij had gerepareerd waar het pad breder werd. Maakte het uit waar hij lag? Nee. Hier was het gebeurd. Nietsvermoedend was hij uit zijn auto gestapt, zijn ogen nog niet gewend aan het duister, zodat

hij zijn overvaller niet had gezien, die hem stond op te wachten, gewapend met een mes. Het beeld werd helderder. Totaal verrast was hij geweest, had zich vergeefs verweerd. Eén steek en het was voorbij. Hier was hij in elkaar gezakt en vrijwel direct gestorven. De overvaller had... Wat had de overvaller daarna gedaan? Hij had hem van zijn portefeuille beroofd. Overvallers waren uit op geld.

Ze bukte zich, sjarde aan het touw tot hij van het draagvlak gleet. Hij viel half op zijn zij, en ze duwde hem op zijn rug, liet in het donker haar vingers de weg terug volgen langs het touw tot hij ervan was bevrijd. Ze rolde het op en stak het in de zak van haar spijkerbroek. De huid van haar handen gloeide waar hij door het touw was gestriemd, haar vingers voelden dik en zwaar. Ze tastte in zijn jasje tot ze zijn portefeuille had gevonden en borg hem in haar andere zak.

Autosleutel.

De sleutel zat in zijn rechterbroekzak, en ze legde hem naast zijn rechterhand.

Zo koel was ze! Zo ijzig kalm, zo helder. Ze had het niet beter kunnen doen als ze het allemaal van tevoren zou hebben bedacht. Vaag besepte ze dat de euforie te maken had met het feit dat ze sinds de lunch niet meer had gegeten, alleen een glas wijn gedronken, maar belangrijk was dat niet. De euforie was er, en hielp haar hierdoorheen.

Naar binnen nu, waar haar nog duizend dingen wachtten die gedaan moesten worden. Alle sporen zou ze wegpoetsen. Wissen. Het was jammer dat ze dat niet ook met haar geheugen kon doen.

Hij had de tram genomen tot aan het eindpunt, al was dat per ongeluk, omdat hij zo'n beetje in slaap was gevallen, en toen hij uitstapte, wat hij alleen deed omdat de bestuurder nadrukkelijk zijn kant op had gekeken, herinnerde hij zich de zomerhuisjes.

Het was een rijtje van acht huizen, elk op een flinke lap grond, en gebouwd in een tijd dat die grond een fractie had gekost van wat er nu voor zou moeten worden betaald. Inmiddels was de stad opgerukt, en de huizen lagen niet meer zo geïsoleerd als voorheen.

Hij was hier een paar maal eerder geweest, en hij had pas begrepen dat ze bedoeld waren als zomerhuis toen hij ze in de herfst verlaten had aangetroffen. Zo klein waren ze niet, en bovendien waren ze goed gebouwd. Allemaal in steen opgetrokken en met een pannendak, sommige met een garage ernaast. Dit waren huizen voor de begenadigden der aarde, zij die op welke wijze dan ook genoeg kapitaal hadden vergaard om zich een tweede huis te kunnen veroorloven. God gaf en God nam, en dikwijls gaf Hij aan hen die al voldoende hadden, dikwijls nam Hij van hen die er niet aan toe gekomen waren om adequaat in hun levensonderhoud te voorzien. Daarbij werd Hij weliswaar terzijde gestaan door een leger ambtenaren, maar niettemin kon je het Hem toch euvel duiden, omdat Hij nu eenmaal alles bestierde, ook de ambtenaren. Je had Hem dus iets te verwijten,

maar dat was vruchteloos, want voor verwijten was Hij doof. Hij deed maar, en ongetwijfeld terecht, want er was ook nog zoiets als zelfbeschikking. Al moest je die met een korrel zout nemen, vanwege die ambtenaren. Zo had God je in de tang. Voor Hem sneed het mes aan twee kanten.

Tijdens slechte momenten had hij zich weleens afgevraagd of je God geen grilligheid ten laste kon leggen. Willekeur. Nepotisme. Maar zulke vragen waren verkapte verwijten, en, zoals geconstateerd, voor verwijten stond Hij niet open. Waarmee de cirkel rond was. In zekere zin deed hem dat genoeg, want hij hield van sluitende redeneringen, zelfs al was de conclusie niet opwekkend.

Het was maar goed dat de slechte momenten steeds minder vaak voorkwamen, dat er in plaats daarvan pragmatisme was, en zelfs een vorm van fatalisme. Al moest je daarmee oppassen. Gelatenheid maakte dat je honger leed, in het ergste geval zelfs doodvroor, omdat je verzuimde voor jezelf op te komen. Dat zou hem niet gebeuren, althans voorlopig niet. Zijn zucht tot zelfbehoud, gestimuleerd door een opletende trambestuurder, had hem op deze koude avond gedreven naar het rijtje huizen van begenadigden, en men zou het hem niet moeilijk maken als hij eens even rondkeek in hun nu verlaten optrekje.

Het kon ook niet worden uitgesteld. Binnenkort was het Kerstmis, al was hem even ontschoten wanneer precies, maar in elk geval betekende het dat de huizen zouden worden bewoond. Licht zou stralen vanuit de ramen, er zouden lampjes pinkelen in speciaal daarvoor geplante sparren, vuurkorven gloeien, auto's van gasten overal geparkeerd zijn.

Het momentum was nu, al was het maar omdat hem vandaag overal elders de toegang tot licht en warmte was ontzegd. Daarom liep hij het pad op naar wat hij 'huis nummer vijf' had gedoopt. Hij had het eerder bezocht, maar het altijd deugdelijk afgesloten aangetroffen, in tegenstelling tot bijvoorbeeld num-

mer twee en zeven, waar men pas zijn les had geleerd nadat hij langs was geweest. Die zorgeloosheid had hem gestoord. Paradoxaal, hij zou de eerste zijn om het toe te geven, maar er moest een zekere sportiviteit blijven. Zij sloten hun huizen af, jij liet je uitdagen je niettemin toegang te verschaffen. ‘Inbreken’ was een woord dat hij nooit bezigde. Inbreken hield een element van criminaliteit in, en een crimineel was hij allerminst. Criminelen waren niet onderlegd, spraken plat, hadden tatoeages en foute kettinkjes, en ze gebruikten geweld. Hij verschafte zich toegang en controleerde vervolgens of er iets was wat de begunstigden aan hem wilden afstaan.

In huis nummer vijf brandde licht, zoals hij al op afstand had gezien. Men was er. Dat schrikte hem niet af, want op het pad glom de lak van een forse auto. Hoewel hij slechte ervaringen had met aanwezige bewoners – ze schrokken van je, er ontstond onnodige paniek, en je liep zelfs de kans op agressiviteit, waarvoor hij te oud en te vredelievend was – moest je altijd rekening houden met een niet-afgesloten auto, waarin voorwerpen konden liggen die door de begunstigden onvoldoende op waarde werden geschat. Weliswaar leverden ze lang niet altijd direct geld op, maar in tweede instantie behoorde dat zeker tot de mogelijkheden, en bovendien was ruilhandel dikwijls een goede optie gebleken.

Hij naderde de auto behoedzaam, maar toch zag hij het lichaam niet eerder dan toen hij er nog maar een paar passen van verwijderd was. Een vormeloze hoop, donker afstekend tegen de lichter gekleurde klinkers. De hoop bewoog niet, gaf geen geluid.

Hij bleef staan. Bij voorgaande gelegenheden had hij zulke hopen aangetroffen, even bewegingloos, maar luid snurkend. En altijd in de zomer. Soms kwamen ze plotseling tot leven als je met voorzichtige vingers hun zakken aftastte. Kwamen schreeu-

wend overeind, probeerden je vast te pakken, zodat je gedwongen was haastig rechtsomkeert te maken, wat een vernedering op zich was.

Dit voelde anders. Dit rook naar ellende. Je kon de dingen maar beter benoemen. Anderzijds: wie niet bewoog, deed geen kwaad. En in het huis was het stil.

Hij boog zich over de hoop, die een man bleek te zijn, te oordelen naar de geur. Zijn neus vertelde hem dikwijls meer dan zijn ogen, die voortdurend traanden en waarmee hij de wereld zag als door een geelfilter. Staar in gevorderd stadium.

Een man in een kostuum, het jasje openhangend, een lichter overhemd daaronder. Het overhemd deed hem opnieuw twijfelen. Er zat een grote vlek op. Een zwartige vlek, ter hoogte van het hart, en uitvloeiend naar de maag. Misschien was die vlek de reden van de stilte die de man omgaf. De stilte betekende ook dat er niet geschreeuwd ging worden. Dat was een luxe. En al met al hoefde het niet lang te duren. Een snelle check, meer was niet nodig. In het huis bevonden zich waarschijnlijk wezens die wel degelijk in staat waren tot het veroorzaken van toestanden.

Hij liet zijn vingers verdwijnen in de broekzakken, daarna in de binnenzakken van het jasje. De vingers sloten zich om iets wat voelde als een mobiele telefoon, of een van die apparaten die daarop leken. Hij richtte zich op, en toen pas viel hem een tweede auto op, een kleinere, opzij van het huis voor de garage geparkeerd. Een ogenblik kwam hij in de verleiding, maar misschien was het verstandiger ongezien te vertrekken nu het nog kon. Misschien waren degenen daarbinnen op de hoogte van het feit dat hier een man lag met een vlek op zijn overhemd die daar niet hoorde.

Hij draaide zich om en sukkelde het pad af, versnelde zijn pas toen hij eenmaal op de weg liep, die slecht verlicht was en geen trottoir had. Geen prettige weg, en het was beter hem zo snel mogelijk te verlaten. Als er nu een auto aan kwam, zou hij lijken

op een konijn voor een lichtbak. Bovendien lag daar die man, die, het hoge woord moest er nu maar uit, onmiskenbaar dood was.

Zodra het kon sloeg hij rechts af om de kortste weg terug naar de stad te nemen. Onderweg kwam hij bijna niemand tegen, wat hij beschouwde als de eerste meevaller die hem deze dag ten deel viel. Voorlopig zou hij het rijtje huizen mijden als rustte er een vloek op. Het lag ook ver buiten zijn territorium. Of misschien was ‘biotoop’ een beter woord. Mensen, licht en warmte waren wat hij nu nodig had. Niet elke dag vond men een dode man.

Een tram kwam hem achterop toen hij de buitenwijken had bereikt, maar hoewel zijn voeten hem na een dag lopen parten speelden, durfde hij niet in te stappen. De tram was vrijwel leeg, het zou opvallen als hij niet zo’n pasje voor de scanner hield. Het fenomeen van de pasjes in plaats van de vertrouwde strippenkaarten irriteerde hem nog steeds. De twee die hij had ontvreemd, een met en een zonder foto, hadden maar korte tijd gewerkt. Het betekende een aanzienlijke beperking in het vrij reizen. Zo deden God en het vervoerswezen alles om je het leven lastig te maken. Er zou na de dood wel sprake moeten zijn van een allemachtig goed ingerichte hemel, wilde je niet postuum van je geloof vallen.

Het kostte hem een uur om het centrum te bereiken, en toen hij eindelijk de deur openduwde van de kroeg waar men hem – afhankelijk van wie er achter de toog stond – nog weleens welwillend tegemoet trad, sloeg een torenklok halftwaalf. Hij vloekte binnensmonds, want halftwaalf betekende Raoul en niet Harry. Harry werkte van een tot tien, Raoul van tien tot sluitingstijd.

Niettemin liep hij rechtstreeks naar de bar. Immuun voor het lacherige commentaar op zijn verschijning wachtte hij geduldig